

KAYSERİ (GERMİR) İBRAHİM AKDAĞ EVİNDE DUVAR RESİMLERİ

Yrd. Doç. Dr. İsmail AYTAÇ

Uzman Elif Çeri TEMEL

GİRİŞ

Bu makalede 19.yüzyıldaki Osmanlı duvar resimleri üzerinde kısaca bilgi verilecek ve hakkında yayın yapılmayan Kayseri'deki iki resim üzerinde durulacaktır. Yayınlanmamış diğer örnekler başka bir makalenin konusu olacaktır.

1.OSMANLI DUVAR RESİM SANATININ GELİŞİMİ

18. yüzyılın ilk yarısında Lale Devri ile başlayan batılılaşma hareketi, Türk kültür hayatına yeniden bir canlanmış, bir değişiklik getirmiştir. Bu yüzyılın sonuna doğru batı ile bilhassa Fransa ile kurulan ilişkiler gittikçe artmış, Avrupa malları ve Avrupalı tüccarlar Türkiye'ye girmeye başlamıştır. Böylece giyim eşyası, mobilya ve mutfak eşyasından parfüm ve süs eşyasına mimari dekorasyonlardan, bahçe ve ev formlarına kadar, çeşitli yollarla, Batı etkisi başta İstanbul olmak üzere Balkanlar'a ve Anadolu'ya yayılmıştır¹.

18. yüzyıl sonlarına doğru İstanbul'da yeni mimari anıtlar, sanatta batılılaşma hareketini temsil eder. Bu hareket hemen aynı zamanda Anadolu'da da izlenebilmektedir. Yapıların esas çizgileri, kuruluşu bu dönemde pek değişmemiştir. Fakat dekorasyonda barok kartuşlar, girlandlar,"C","S" kıvrımları, istiridye motifleri, çiçekler, manzara tasvirleri, natüromortlar gibi batılı motifler ve kompozisyonlar egemen olmuştur². Bu dönem yapıların süslemesinde en büyük yenilik, duvar resimlerinin ortaya çıkışıdır. Önce İstanbul Topkapı Sarayında görülen bu yeni süsleme türü hemen Anadolu'ya ve Balkanlara da yayılmıştır. Topkapı Sarayının Harem Dairesindeki çeşitli odalarında erken örneklerini gördüğümüz bu manzara tasvirlerinde köşkler, kuleli yapılar, çeşmeler, köprüler, ağaçlar arasında yapı kalıntıları resmedilmiştir. Bu resimlerde minyatür geleneğinin özelliklerinin yanı sıra gölge-ışık denemeleri, renklerin açık koyu derecelendirilmeleri basit düzeyde de olsa Batı anlamında perspektif arayışlarını ortaya koyar.

Duvar resimlerinde ana konu İstanbul olmuştur³. Ayrıca Mekke, Medine ve İzmir manzaraları da çok işlenen konular arasındadır⁴.Ancak başkent dışındaki duvar resim sanatı, başkentteki gibi kesin bir gelişim çizgisini yansıtmaz. Anlaşılan İstanbul'daki sanatçıların deneyiminden geçmemiş, fakat öteden beri duvar nakkaşlığı yapmış olan yerel ustalar da bu moda ayak uydurmuşlar, kendi yeteneklerinin ve çevrelerinin beğenisine göre denemelere girişmişlerdir⁵. Kıyılara yakın kentlerdeki duvar resimlerinde deniz görünümüleri ve gemiler çok yaygındır. Gerek Rumeli'de gerekse Halep, Bağdat ve Kahire gibi doğu kentlerinde bugün aynı duvar resmi akımını yansıtan örnekler hala ayakta durmaktadır. Bunlarda Anadolu'dakiler gibi belirli bir üslup gelişimini veya yerel üslupları belirlemekten uzaktır. Yöresel özelliklere göre konular değişebilir, çünkü sanatçılar her zaman

¹ Rüçhan ARIK, "Batılılaşma Dönemi Türk Tasvir Sanatı",**Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ankara 1993,s.432.

² Rüçhan ARIK,"Osmanlı Sanatında Duvar Resimleri", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.11,Ankara 1999,s.423

³ Günsel RENDA,"Duvarlardan Tuvallere", **Osmanlı Resim Sanatı**, İstanbul 2006,s.299.

⁴ Rüçhan ARIK, "Batılılaşma Dönemi Türk Tasvir...",s.432.

⁵ Günsel RENDA ,Turan EROL, **Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**, C.1,İstanbul 1980,s.64 v.d.; Günsel RENDA, **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**,Ankara 1977, s.124.

kendi çevrelerini belgelemeye çalışmışlar, özellikle çevrelerindeki önemli yapıları mutlaka canlandırmak istemişlerdir.

19. yüzyılın sonlarından itibaren ülkemizde duvar resmi geleneğinin daha çok benimsendiği anlaşılmaktadır⁶. İstanbul'da 19. yüzyılın ikinci yarısında benimsenen yağlıboyanın Anadolu'ya da yayıldığı görülmektedir⁷. Nitekim, 19. yüzyılın sonlarına doğru yapılmış duvar resimlerinde yağlı boya kullanılmıştır. Bunların bazıları özellikle İstanbul'a yakın kentlerdeki, başkentten giden sanatçılar yapmış olmalıdır.

Duvar resimlerindeki denemelerin, ülkemizde yeni bir resim anlayışının yerleşmesinde önemli bir yeri vardır. Bu nedenle 18. ve 19. yüzyılda yapılmış manzara resimlerini, Türk resminin Batılılaşma yolunda ilk denemeleri olarak değerlendirmek gerekir.

2.KAYSERİ (GERMİR) İBRAHİM AKDAĞ EVİNDE DUVAR RESİMLERİ

Kayseri evlerindeki duvar resimleri ile ilgili çalışmamız 1999 yılında tamamlanmış⁸ ancak yayınlanmamıştır. Günümüze kadar geçen sürede Kayseri evlerinin resimleri hakkında bazı yayınlar çıkmıştır⁹.

Kayseri'nin Konaklar (Germir) Köyünde İbrahim AKDAĞ'ın evinde (F.1) kuru fresk tekniğinde iki adet duvar resmi bulunmaktadır. Bunlardan biri, oturma odasının güney duvarında şerbetlik bölümünde tavan ve seki arası duvarı ortlayan niş içerisinde(F.2-4) , diğeri ise başodanın doğu duvarının şerbetlik bölümündeki niş içerisinde(F.5-7) yer almaktadır.

Eser No 1: Oturma odasının şerbetlik bölümündeki niş içerisinde, boğaza bakan iki katlı bir saray ve üzeri o dönemin özelliklerini yansıtan düğümlü, barok tarzı perde motifinden oluşmaktadır. Perde, resmin tam ortasında manzarayı ikiye bölmektedir. Yine bu perdenin hemen altında iki tane püskül aşağıya sarkmaktadır. Genişliği 60 cm. yüksekliği 214 cm' dir. Resim evin yapılış tarihi olan 1862 yılında yapılmış olmalıdır¹⁰.

Üslup ve Değerlendirme: Altta koyu mavi tonlardaki deniz içerisinde, karşılıklı iki kayık bulunmaktadır. Kürekler deniz içerisinde olmasına rağmen içlerinde figür bulunmamaktadır. Denizden hemen sonra yapının avlu kısmı, ortada kapı ile yanlarda demir korkuluklar bulunmaktadır. Bu yapıda; altta ve üstte dört olmak üzere sekiz adet

⁶ Türk evleri ele alınırken resimli örneklerle rastlanmaktadır. Yayınların çokluğundan dolayı burada birkaçını vermekle yetineceğiz. Reha GÜNAY, *Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Ankara 1981.; Önder KÜÇÜKERMEN, *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul 1985; Rüçhan ARIK, "Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Camii", Ankara 1993.; Önder KÜÇÜKERMEN- Şemsi GÜNER, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, İstanbul 1995.; Halit ÇAL, *Tokat Evleri*, Ankara 1988.; Vacit İMAMOĞLU, *Geleneksel Kayseri Evleri*, Ankara 1992.

⁷ Günsel RENDA – Turan EROL, *A. g. e. s.72 v.d.*

⁸ Elif Çeri TEMEL, *19. Yüzyıl Anadolu Türk resmi ve Kayseri Örnekleri*, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 1999.

⁹ Vacit İMAMOĞLU, "Kayseri Evlerinde Duvar ve Tavan Resimleri", *VI.Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu, Bildiriler*, Erciyes Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü, Kayseri, 2002;s.,417-26.; Vacit İMAMOĞLU, and Çağrı İMAMOĞLU, Wall Paintings of Necip Özalp House in Gesi and Molu Konak in Kayabağ (Darsiyak), Paper presented at the *13th International Congress of Turkish Art*, Budapest,3-8 September. 2007; Vacit İMAMOĞLU and Çağrı İMAMOĞLU, Wall Paintings of Necip Özalp House in Gesi, *M.E.T.U.,JEFA*,Ankara2009/2.s.91-102; Günsel RENDA, Büyükbürüngüz'de Eski Bir Ev, *Türkiyemiz*, Sayı 20, 1976 15-17.; Rüçhan ARIK, , *Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı*,Ankara 1998,s.145,147,148; Günsel RENDA, Turan EROL, , *a.g.e.*,s.66,72

¹⁰ Bu bilgiler Konaklar / Kayseri 1936 doğumlu İbrahim Akdağ'dan alınmıştır. Şahıs, 1972 yılında almış olduğu evde 1998 yılında ikamet etmekteydi.

volüt başlıklı sütun yer almaktadır. Üst katta ortadaki sütunun hemen arkasında yarısı görünen iki sütun daha bulunmaktadır. Bu iki sütun arasında yukarıdaki büyük perde motifinin, hemen hemen küçültülmüş tekrarıyla karşılaşılır. Yapının zemini, sütunların eşit şekilde ayırdığı dört bölümden oluşur. Üst kat ise, yine sütunların arasında fakat iki bölümden ortada açık bir balkondan oluşmaktadır. Yapının yüzeyi pembe tonlarda verilmiştir.Sütunlar alt katta her dört bölümün çatı kısımları, pencere ve kapının süslemelerinde mavi renk görülmektedir. Renklerin kendi içerisinde tonlamaları yer almaktadır. Evin üst katındaki sütunların hemen üstünde korkuluğu andıran süslemeler yer alır. Yapının üzerinin çatı olduğunu bize hissettiren iki çizginin açık bir şekilde binanın yukarısında birleştiği yerde ortası mavi,kenarları sarı ışık saçan bir güneş motifi yer almaktadır. Ortadaki mavi içerisinde çok küçük olarak yapılmış ışıklar saçan güneş motifi tekrarlanmaktadır. Resim içerisinde, evin kapladığı alan kadar boşlukta boyaların dökülmüş olduğu görülmekte,yinede karşılıklı kenarlarda büyük iki ağaç motifi hissedilmektedir. Perdelerin birleştiği orta yerde giderek koyulaşan mavi gökyüzünü görmek mümkündür. Yapının çeşitli süsleme bölümlerinde kullanılan ok sarısı perde motifinde, yer yer gri, mavi ve kahve renklerine de rastlanmaktadır.Bugün oldukça harap durumda olan bu resimlerin renklerini ve görüntülerini tam olarak seçmek çok güçtür.

Bu resmin benzerine İstanbul Topkapı Sarayı Haremde,Kadın efendi odasındaki niş içerisinde yer alan kıyı kasrını örnek verebiliriz. Bizim manzaradan farklı olarak, burada; resimde sağ alt köşede kız kulesi,bu kıyının Üsküdar olduğunu ve köşkün(kasrın) de Şemsipaşadaki şerefabad kasrını canlandırdığını düşündürür . 1. Abdulhamit döneminden beri, duvar resimlerinde dikkati çeken ayrıntıcı yaklaşım; köşkte, parmaklıklarda ve yelkenlilerde göze çarpar¹¹. Öte yandan kompozisyondaki başarılı perspektif uygulaması ve arkadaki gür ağaçlar yer yer grileşmektedir.

¹¹ Günsel RENDA, A. g. e. , s.95-96 resim 63

Fotoğraf No:1. İbrahim AKDAĞ evinin dış görünüşü.

Fotoğraf No:2. İbrahim AKDAĞ evinin oturma odasının duvarında yer alan resim

Fotoğraf No:3. Aynı resmin ortasından detay.

Fotoğraf No:4. Aynı resmin üst bölümünden detay.

Eser No 2: Baş odasının doğu duvarının şerbetlik bölümündeki niş içerisinde yer alır.

Resim, kıyı manzarası olarak kuru fresk tekniğinde yapılmıştır. Resmin etrafını dışa doğru kavisli simetrik zarlar çevreler. Bu zarların içleri üçerli altı bölmeden oluşmaktadır. Genişliği 65cm. yüksekliği ise 205cm.'dir. Resim, evin inşa tarihi olan 1862 yılında yapılmış olmalıdır.

Üslup ve Değerlendirme: Manzaranın alt kısmının boydan boya, düz kıyı şeridi kaplar. Kıyının denize bakan kısmında, sıralı ve irili ufaklı yeşilin değişik tonlarında ağaçları görüyoruz. Buradan itibaren denizin uzantısı olan bölüm başlar. Açık mavi tondaki deniz üzerinde iki tane karşılıklı kahve renkte kayık yer alır. Sağda yer alan kayıkta yine kahve rengi tonlarında iki figür belli belirsiz görünmektedir. Bu kısımda deniz daha sığ karaya daha yakın, figürlü kayığın arkasında kayalıklar ile bu kayalıkların bitiminde kıyı ve kayıkla birleşmiş gibi görünen, köşeden çizilmiş bir ev yer alır. Karşı kıyıda da aynı ev motifi tekrarlanır. Yalnız evin yanında dizili dört yeşil ağaç bulunmaktadır. Bu ağaçların güneşi sol taraftan gördüğü için sol kısımları sarı tonda diğer kısımları koyu yeşil tonda verilmiştir. İki kıyıyı birbirine bağlayan üçgen biçimli taş köprü yer almaktadır. Köprünün biraz ilerisinde bir küçük ada görülmektedir. Bununu üzerini kaplayacak uzunlukta ince tek kökten meydana gelmiş yeşil bir ağaç bulunmaktadır. Kıyıdan epeyce uzak görülen yeşil adacığın evleri belli belirsiz hissedilirken; bu ağaç evlerin arkasından, resmin perspektifine aykırılık gösterir. Tam bu ağacın sağındaki kıyı, deniz tarafından hiç kesilmeden devam etmekte ve deniz karaya doğru içeri girip küçük koylar oluşturmaktadır. Bu küçük adanın alt

kısımında, sağdaki kıyının karşısında yani taş köprüünün hemen üzerinde yine birbirine bakan iki kayık görülür. Sağ taraftaki kayık içerisinde nokta kadar küçük bir figür dikkati çekmektedir.

Resmin solunda, küçük adadaki ağacın karşısında bulunan kıyı da yine tek olarak denize doğru biraz eğimli, ince bir ağaç yer alır. Bu ağaç, büyüklüğüyle manzara içerisinde en çok dikkat çeken unsurlardan birisidir. Ağacın ortasına doğru çıkıntı üzerine kanatları açık manzaranın seyrine uymayan en altta bahsettiğimiz kayık büyüklüğünde bir kuş konmuştur.

Ağacın köklerinin bulunduğu toprakla buluştuğu yerde aşağıdaki evin biraz yukarısında alttaki eve benzer bir yapı, çerçeveye teğet olacak şekilde yer almıştır. Evin damı ile birleşmiş gibi görünen ve kıyı boyunca denize doğru, dizili ağaçların irili ufaklı olarak sıralanışları gözlenmektedir. Hepsi de yeşilin tonlarından oluşmuştur. Denize doğru uzanan bu ağaçların hemen üzerinde, resmin sağına doğru kahverengi tonlarında bir gemi görülür.

Geminin sağında mavi rengin griye çalan tonlarında bir adanın varlığını ve yine bu adanın karşısında aynı tonda çizilmiş daha büyük bir ada görülmektedir. Yalnız bu ada sahilindeki evler, küçük adadaki evlerden daha uzak olmasına rağmen, onlardan daha belirgin, beyaz ve kahverengi tonlarındadır. Bunların arasında irili ufaklı kahverengi tonlarda ağaçlar yer alır. Gökyüzü yarıya kadar açık gri renkte, yarısından sonra o iki büyük ağaç figürünün üzerinden itibaren açık maviden koyu mavi renge dönüşür. Bu rengin fazlaca görünmesini engelleyen barok tarzında perde yer alır. Bu perde motifi manzaranın üçte birini kaplar. Büyük boğumdan oluşan ortada bir köşesi serbest bırakılan, bunun iki yanında ikişerli dört tane koyu gri ve ışıklı yüzeyleri beyaz renkte gösterilmiş püskül yer alır. Perde manzaranın solunda asimetrik düğümlemlerle gerisi serbestçe aşağıya bırakılmıştır. Perdenin alt kısımlarında oya motifi görülür. Küçük adacığın üzerinde büyük ve tek olan ağacın dallarının üzerine hafifçe dokunup, adacığın üzerinden çerçeve ile kesişir. Perdenin üstte kalan püskülleri arasından aşağı doğru, manzaranın sağında dört, dört püskülün ortasında yedi ve resmin solunda üç olmak üzere on dört kuş uçmaktadır. Hepsinde de hareket aynı olarak verilmiş olup renkleri açık gridir. Üstte perdenin üç büyük boğumunu açıkta bırakacak şekilde eni biraz daha dar olan alt kısımları motifli üstlerden toplu iğne ile bir yerlere tutturulmuş hissi veren ayrı bir perde yer alır. Alttaki boğumlu perdeden daha gri olarak resmedilmiştir.

Ressam; burada izleyiciye, romantik bir gün batımını hissettirmeye çalışmıştır. Empresyonist üslupta olduğu gibi güneş ışınları cisimler üzerinde aydınlık izler bırakır, diğer bölümlerde renkler giderek koyulaşır. Sanatçı renk perspektifinde oldukça başarılı sayılsa da çizgisel perspektifi tam anlamıyla çözememiştir. Teknik olarak eksiklikleri hemen göze çarpar. Kayıkların, önde büyük arkada küçük çizilmesi en geride bulunan adadaki evlerin, ortada bulunan ada üzerindeki evlerinden daha büyük ve canlı renkte çizilmesi, bu bariz hatayı gözler önüne serer. Bu mantık dışı bir olaydır. Realist resimde, bu büyük hatadır. Objelerin çoğunlukla çift yapıldığı, bunun da simetrilige ve sonuçta monotonluğa iteceğini anladığı için, ufak tefek ayrıntılarla bu simetriligi asimetri konumuna getirmeyi başarmıştır.

Sonuçta; Anadolu'nun ücra köşelerinde de denizi canlandırmaya çalışan sanatçı hayalden de olsa romantik bir boğaz manzarası yapmış, ama perspektifi resminde tam anlamıyla uygulayamamıştır. Bu dönemde başkentteki sanatçılarda perspektif kavramı olduğu halde Anadolu'da ise, bu kavramın tam olarak yerleşmediği görülür.

Fotoğraf No: 5. İbrahim AKDAĞ evinin baş odasının duvarında yer alan resim

Fotoğraf No:6. Resmin üst bölümünden ayrıntı

Fotoğraf No:7. Resmin alt bölümünden ayrıntı

DEĞERLENDİRME

19. yüzyılda Anadolu’da yapılmış duvar resimlerine Kayseri’deki örneklerini ekleyerek çoğaltmak mümkündür. Resimlerin, evlerin önemli mekanlarında,belirli bir süsleme programının en önemli kısmını oluşturduğu görülmektedir. Esas çalışmamızda 22 resim ele alınmıştır¹². Örneklerin 11 adedi nişler içerisine, 9 adedi duvara dikdörtgen olarak,2 tanesi de madalyon içerisine yapılmıştır. Bunlardan 13 adedi deniz manzarası, 7 adedi doğa manzarası, 2 tanesi atlı figür konularını içermektedir. Bu resimlerde en çok yeşil,mavi ve kırmızının tonları,toprak rengi,pembe az olarak da mor kullanılmıştır.

İncelenen resimlerde kuru fresk tekniğinin hakim olması, manzara tasvirlerinin çoğunluğunda üstten perde görüntüsünün yer alması,manzaranın iki yanında büyük ağaçların bulunması, insansız sandalların varlığı ortak özelliklerdir. Çoğunluğunda yer perspektifinin başarılı uygulanmasına rağmen tonlamanın ve hava perspektifinin ise tam uygulanmadığı dikkat çekmektedir. Bu durum dönemin de genel özelliğidir.

Bu resimlerden bazılarının,evin inşa tarihine paralel olarak yapım tarihlerini çıkarmak mümkün olmuştur. Bunlar İbrahim AKDAĞ Evi 1862 tarihlidir. Sanatçılar hakkında bilgi sahibi edinmek ise mümkün olmamıştır. Anadolu’da ki diğer örneklerde de sanatçı ismi hemen hemen yoktur.

Kayseri evlerindeki resimler 19. yüzyılın Anadolu ve Rumeli duvar resimleri ile her bakımdan eş değerlilik gösterirler. Minyatür tarzından kopuş ve Avrupa resim tarzına geçiş döneminin özelliklerini burada da görmek mümkündür. Yani 19. yüzyılın başlarında askeri okullarda başlatılan ve zamanla gelişen,bu yüzyılın sonlarında Avrupa’daki anlayış İstanbul’daki askeri ve sanat okullarında gerçekleştirilirken,Anadolu’da hala geçiş dönemi uygulamaları sürmekteydi. Kayseri’nin 19. yüzyılın Osmanlı İmparatorluğunun önemli ticaret ve kültür

¹² Elif Çeri TEMEL, a.g.t.

şehirlerinden biri olduğunu, çoğunluğu günümüze ulaşmasa da, mevcut resimli evler ve resim kalitelerinden anlamak mümkündür.

KAYNAKÇA

- ARIK, R., "Batılılaşma Dönemi Türk Tasvir Sanatı", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**, Ankara 1993,s.432-440
- ARIK, R. , **Batılılaşma Dönemi Türk Mimarisi Örneklerinden Anadolu'da Üç Ahşap Camii**, Ankara 1993.
- ARIK, R. , **Batılılaşma Dönemi Anadolu Tasvir Sanatı**,Ankara 1998.
- ARIK, R. , "Osmanlı Sanatında Duvar Resimleri", **Osmanlı Ansiklopedisi**, C.11,Ankara 1999,s.423-436.
- BAŞKAN, S. , **Tanzimattan Cumhuriyete Türkiye'de Resim**, Ankara 1997.
- CEZAR, M. , **Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi**,İstanbul 1971.
- ÇAL, H. , **Tokat Evleri**, Ankara 1988.
- GÜNAY, R. , **Safranbolu Evleri ve Oluşumu**, Ankara 1981.
- İMAMOĞLU, V. , **Geleneksel Kayseri Evleri**,Ankara 1992.
- İMAMOĞLU, V. , " Kayseri Evlerinde Duvar ve Tavan Resimleri", **VI.Ortaçağ ve TürkDönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu Bildirileri**,Kayseri 2002, s. 417-26.
- İMAMOĞLU, V., İMAMOĞLU Çağrı , "Wall Paintings of Necip Özalp House in Ges"i, **M.E.T.U.,JEFA**,Ankara2009/2.s.91-102
- İNAL, G. , **Başlangıcından Osmanlılara Kadar Türk Minyatür Sanatı**, Ankara 1995.
- KUYULU, İ. , "İzmir'de Resimli Bir Ev", **Kültür ve Sanat**, S.17,Ankara 1993, s.53-54.
- KÜÇÜKERMEN, Ö. , **Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi**, İstanbul 1985.
- KÜÇÜKERMEN, Ö-GÜNER, Ş. , **Anadolu Mirasında Türk Evleri**, İstanbul 1995
- RENDİ, G-EROL, T. , **Çağdaş Türk Resim Sanatı Tarihi**, C.1,İstanbul 1980.
- RENDİ, G. , "Büyük Bürüngüz'de Eski Bir Ev", **Türkiyemiz**, S.20,İstanbul 1976, s.15-17.
- RENDİ, G., **Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850**,Ankara 1977.
- RENDİ, G. , "Çağdaş Türk Resmi", **Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı**,Ankara 1993, s.442-456.
- RENDİ G. , "Duvarlardan Tuvallere", **Osmanlı Resim Sanatı**, İstanbul 2006,s.297-303.